

Volume 7/3 September 2019

p. 214/233

**THE DISTRIBUTION OF PROVERBS AND
IDIOMS IN READING TEXT BOOKS USED FOR
TEACHING TURKISH AS A FOREIGN
LANGUAGE: THE SAMPLE OF YEDİ İKLİM**

**Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders
Kitaplarındaki Okuma Metinlerinde Atasözü Ve Deyimlerin**

Dağılımı: Yedi İklim Örneği

Mesut GÜN¹

Burak İKİZÇİNAR²

Abstract

Frequency studies are one of the important issues to be emphasized in teaching Turkish as a foreign language. In the Turkish Dictionary, frequency refers to "being frequent, frequent, frequent". Frequency analysis studies are needed when determining which words should be taught in foreign language teaching. In order for a healthy language teaching to be realized, the words targeted to be taught must be identified. Teaching mistakes, such as randomization of target words, ignoring suitability of levels, and attempting to teach all the words on the ground will make language teaching difficult. Proverbs and idioms take an important place in textbooks used to teach Turkish to foreigners. It is possible that we can encounter almost all the texts used in the books. This is due to the importance of culture transfer in language teaching. Language teaching can not be considered apart from cultural teaching. In the text books prepared, there are various problems related to teaching idioms and proverbs. The main reason for these problems is that there is no measure about the extent to which the proverb and phrases should be used in language teaching and which idiom and proverb must be taught at which level. For this reason, word frequency studies are important. In order to determine the frequencies of the idioms and proverbs in the survey, the Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti, prepared by the Yunus Emre Institute, has been examined. The idioms and proverbs used in A1, A2, B1, B2 and C1 text books have been determined using text mining methods and are shown on tables. In addition, the idiom and proverbial practices in the materials were expressed in the form of examples and related evaluations were made regarding compliance with TDK.

Keywords: Turkish teaching as a foreign language, idiom, proverb, Yedi İklim.

¹Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, mesutgun@nevsehir.edu.tr

² Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yabancılar Türkçe Öğretimi Yüksek Lisans Öğrencisi, burakikizcinar@gmail.com

Öz

Sıklık çalışmaları yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir. Türkçe Sözlükte, sıklık “sık olma durumu, sık geçme, kullanımı sık olma” şeklinde geçmektedir. Yabancı dil öğretiminde hangi kelimelerin öğretileceğinin tespit edilmesinde sıklık analiz çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Sağlıklı bir dil öğretiminin gerçekleşebilmesi için öğretilmesi hedeflenen kelimelerin tespit edilmesi gerekmektedir. Öğretilmesi hedeflenen kelimelerin rastgele belirlenmesi, seviyelere uygunluğunun göz önünde bulundurulmaması ve dildeki bütün kelimelerin öğretilmeye çalışılması gibi hatalar dil öğretimini güçleştirecektir. Yabancılar Türkçe öğretmek için kullanılan ders kitaplarında atasözleri ve deyimler önemli yer tutar. Öyle ki kitaplarda kullanılan metinlerin neredeyse tümünde deyimlere rastlamamız mümkündür. Bu durum dil öğretiminde kültür aktarımının öneminden ileri gelmektedir. Dil öğretimi kültür öğretiminden ayrı düşünülemez. Hazırlanan ders kitaplarında deyim ve atasözleri öğretilmesiyle ilgili çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların temel sebebi, dil öğretiminde atasözleri ve deyimlerden ne ölçüde yararlanılması gerektiği ve hangi seviyede hangi deyim ve atasözünün öğretilmesi gerektiğiyle ilgili bir ölçütün bulunmamasıdır. Bu nedenle kelime sıklık çalışmaları önem arz etmektedir. Araştırmada deyimlerin ve atasözlerinin sıklıklarının tespit edilebilmesi için, Yunus Emre Enstitüsü’nün hazırlanmış olduğu Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti incelenmiştir. A1, A2, B1, B2 ve C1 ders kitaplarında geçen deyim ve atasözleri metin tarama yöntemi kullanılarak tespit edilmiş ve tablolarla gösterilmiştir. Ayrıca söz konusu materyallerde geçen deyim ve atasözleri alıştırmaları örnek şekillerle ifade edilip TDK’ye uygunluğuyla ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Atasözleri, Deyim, Yedi İklim

Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan temel materyallerin başında ders kitapları gelmektedir. Hazırlanan ders kitapları dilbilgisi, ses bilgisi, kelime öğretiminin yanı sıra hedef dilin konuşulduğu toplumun kültürel değerlerini de yansıtmalıdır. Çünkü bir dilde konuşulanları anlayabilmek ve o dili iyi konuşabilmek için, o dilde düşünmek, o dilde var olan soyut ve mecazlara hâkim olmak gerekir. Bunun için de o dilin aynası olan kültürü tanımak ve kültüre ait unsurları öğrenmek gerekmektedir. Bu yolla dili öğrenen kişi hedef dildeki inceliklere hâkim olacak ve o dilde düşünebilmeye başlayacaktır (Kutlu, 2014: 698). Bu yüzden özellikle kültür ve kültüre ait unsurların yabancılar için hazırlanan Türkçe öğretim kitaplarında kapsamlı olarak mutlaka yer alması gerekmektedir. Bu kültürel unsurların başında deyim ve atasözleri gelmektedir. “Deyimler asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedeki kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır” (Elçin, 1986: 642). Başka bir ifadeyle deyimler; bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, gelenek, görenek ve inançlarını, kısaca maddi ve manevi kültürünü yansıtan, o toplumun düşünce biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan sözlerdir (Ertuğrul, 2005: 54). Atasözleri ise; anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözlerdir (www.tdk.gov). Yani atasözleri ve deyimlerde, bir toplumun yaşayış tarzını, geleneklerini, göreneklerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını, hayata bakış tarzlarını, zekâ seviyelerini görmek olası bir durumdur (Bulut, 2013: 564). Bu nedenle de yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarında mutlaka yer alması gerekmektedir. Ayrıca kültürel uyum açısından da atasözleri ve deyimler önem arz etmektedir. Türkçe öğrenen öğrenci atasözleri ve deyimler sayesinde hedef kültürü öğrenecek aynı zamanda da hedef kültürle kendi kültürü arasında bağ kuracaktır. Böylece Türkçe öğrenmek için özgüveni geliştirecek ve Türkçeyi içselleştirmesi daha kolay olacaktır. Aksan, (2000: 82)’a göre bir dilin söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturdıkları ve çeşitli özelliklerini yansıttıkları için deyimler öğrenilmedikçe,

“dil öğrenimi çabası eksik kalır”, dolayısıyla, “dile iyice egemen olabilmek için deyimlerin öğrenilmesi ve bilinmesi gerekmektedir”. Tüm (2010: 676)’e göre, “hem dil hem de kültürün anlaşılmasını sağlayan bir durum oluşturduğundan, atasözlerini öğrenmek dili edinme sürecinde anahtar bir unsurdur”. Bu da aslında deyim ve atasözlerinin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Bu yüzden bu çalışmanın amacı, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ve birçok öğretici tarafından da tercih edilen Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti içerisinde bulunun Yedi İklim Türkçe ders kitaplarının A, B ve C seviyelerinin atasözü ve deyimleri ne ölçüde içerdiğinin incelenmesi ve ünitelere göre dağılımının tablolarla gösterilmesidir.

Yöntem

Söz konusu ders kitapları metin tarama yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Metin tarama yöntemi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189). Okuma metinlerinin incelenmesine dayalı çalışmalarda tarama yönteminin kullanılması, geniş bir örneklem üzerinden çalışma imkânı sağlaması nedeniyle çalışmanın niteliğini arttırmaktadır.

Bu doğrultuda atasözü ve deyimlerin metinlerde yer alıp almadığı ve bu öğelerin ünitelere göre dağılımı tespit edilip tablolarla göstermiştir. Yedi İklim serisinin sadece ders kitapları incelenmiştir. Yedi İklim ders kitaplarında bulunan deyim ve atasözlerinin en çok metinlerde bulunacağı varsayımından yola çıkılarak çalışma sadece okuma metinleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışma A1, A2, B1, B2, C1 ders kitapları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

A1

Ünite 1	
Eline sağlık	Hoşça kal
Ünite 2	
Pas atmak	
Ünite 3	
Para çekmek	Gözün aydın!
Sınava girmek	Bereket versin
Hoşça kal	Üstü kalsın
Ünite 4	
Özür dilemek	Şaka yapmak
Karar vermek	Not etmek
Ünite 5	
Geçiş olsun (2)	Fotoğraf çekmek (2)
Faydası olmak	Canı istemek
Akla gelmek	Telefon etmek
Yürüyüş yapmak	Eline sağlık
Bereket versin	
Ünite 6	
Hazırlık yapmak	İşaret vermek
Yola çıkmak	Yer bulmak
Hava kapanmak	Hava açmak
Ünite 7	
Hat çekmek (2)	İcat etmek

Karşılık vermek	Gözden geçirmek
Özür dilemek	Söze başlamak
İddiaya girmek	Kusura bakmamak
Hayırdır inşallah	Meraktan ölmek
Ad vermek	
Ünite 8	
Yola çıkmak (2)	Fotoğraf çekmek
Yürüyüşe çıkmak	Mola vermek
Yürüyüş yapmak	Yol yürümek
Tatil olmak	Keyfini çıkarmak
İlgi duymak	Her şeyin başı sağlık
Ziyaret etmek	Gözlerini açmak
Kendine gelmek	Abdest almak

A2

Ünite 1	
Sergi açmak (5)	Dünyaya gelmek (4)
Başlama!	Yola çıkmak
Ne olur	Karşılık vermek
Sürpriz yapmak	Gözün aydın
Ev tutmak	Takım tutmak
İnci gibi	Yer vermek
Ünite 2	
İğne yapmak (2)	Uzak durmak (2)
Güçlük çekmek (2)	Nefes almak (2)
Bembeyaz olmak	Zorunda kalmak
Cehennem gibi	Telefon etmek
Ziyaret etmek	Kaza geçirmek
El kadar	İştahı olmak
Ortaya çıkmak	Yok olmak
Sinyal vermek	Haber vermek
Ders vermek	İyi gelmek
Ünite 3	
Bir araya gelmek (2)	Ziyaret etmek (2)
Destek olmak (2)	Yer almak
Turşu kurmak	Tayini çıkmak
Dört gözle beklemek	Örnek almak
Karar vermek	Başarı kazanmak
Ders vermek	Puan kazanmak
Ünite 4	
Tadına bakmak (6)	Ziyaret etmek
Karar vermek	Mola vermek
Şekerleme yapmak	Bir araya gelmek
Fırsat vermek	Zevk almak
Yufka açmak	Kıvama gelmek
Servis yapmak	Suyunu çekmek
Zamanı geçirmek	Fotoğraf çekmek

Son bulmak	
Ünite 5	
Faydası olmak (3)	Ad vermek
Hizmet etmek	Borcunu kapatmak
Borçlu olmak	Ölçü almak
Alışverişe çıkmak	Ağzının tadını bilmek
Şekil vermek	Yer almak
Ortaya çıkarmak	
Ünite 6	
Davet etmek (2)	Hoşa gitmek
Piknik yapmak	Kilo almak
Mis gibi	Eline sağlık
Ziyaret etmek	Afiyet olsun
Ün kazanmak	Rol almak
Hayata gözlerini yummak	Film çevirmek
Taklidini yapmak	
Ünite 7	
Ayağını yorganına göre uzat (atasözü)	Alışverişe çıkmak
Elden bırakmamak	Canı sıkılmak
Yola çıkmak	Zarar vermek
Ne yazık ki	Yok olmak
Yer tutmak	
Ünite 8	
Haber vermek	Kendini dinlemek
Ne yazık ki	Karar almak
Tatmin olmak	Zarar görmek
Tepki göstermek	Hoşa gitmek
Karar vermek	Not almak
Başta gelmek	Ders vermek
Konser vermek	Veda etmek

B1

Ünite 1	
İletişim kurmak (7)	Yer almak (3)
Üstüne yok (3)	İletişim kurmak
Fotoğraf çekmek	Haber almak
Haber vermek	Ayak uydurmak
Kıymetini bilmek	Dikkat çekmek
İşlem görmek	Şaka yapmak
Elde etmek	Vakit geçirmek
Davul çalmak	Arkasından konuşmak
Şans tanımak	
Ünite 2	
Ele almak (2)	Karşı çıkmak
Yer almak	Felç olmak
Yanına almak	Geri dönmek
Türkü söylemek	Bağlı kalmak
Şekil vermek	Ortaya çıkmak

Selam vermek	Gözden geçirmek
Deneyim kazanmak	Karşı çıkmak
Karar vermek	İçine kapanmak
Gözünün önüne gelmek	
Ünite 3	
Fark etmek (3)	Açık olmak (2)
Sabahı zor etmek	Adım atmak
Karar almak	Peşinden koşmak
Burnunu sürtmek	Araya girmek
Gözünü almak	Hayal kurmak
Tokat yemek	Zorunda kalmak
Ta kendisi	Kendine gel
Zamanı geçirmek	Gönlüne göre
Sona ermek	Hizmete girmek
Faaliyet göstermek	Film çekmek
Sevk etmek	İzin almak
Gücü yetmek	Borçlu olmak
Guru duymak	... hâline gelmek
Rol oynamak	Saygı göstermek
Ünite 4	
Fırsat bulmak (3)	Karar vermek (2)
Ağaç olmak	Burnu büyümek
Haber vermek	Bir araya getirmek
Yakından tanımak	Konuk olmak
Sona ermek	Veda etmek
Yer almak	Tadını çıkarmak
Hak kazanmak	Kendini düşünmek
Özen göstermek	Önüne geçmek
Ömrüne ömür katmak	Kulağına kar suyu kaçmak
Komşu komşusunun külüne muhtaçtır (Atasözü)	
Ünite 5	
Dünyaya gelmek (2)	Yer almak
Davet etmek	Dili tutulmak
Çileden çıkmak	Hayretler içinde kalmak
Fırsat bulmak	Havada kalmak
İhtiyaç duymak	
Ünite 6	
Türkü söylemek (4)	Haber vermek (2)
Ömrü uzamak	Uykuya dalmak
Dikkatini çekmek	Sipariş etmek
Dava açmak	Fotoğraf çekmek
Zevk almak	Dünyaya gelmek
Işık tutmak	Ziyaret etmek
Haber almak	
Ünite 7	
Gelin almak (3)	İntikam almak
İnsafa gelmek	Etki bırakmak

Su gibi akmak	Yol göstermek
Pes etmek	Hayal kurmak
Bahtı açık olmak	Yolu açık olmak
Renk katmak	Tadını çıkarmak
Ziyafet vermek	Sokağa dökülmek
... halini almak	Şifa vermek
Kına yakmak	Ortaya çıkmak
Türkü söylemek	Fotoğraf çekmek
Bir yastıkta kocamak	Ortak olmak
Gönül almak	
Ünite 8	
Kalbi çarpmak (2)	Karar vermek (2)
Baş etmek	Arasını bozmak
Haber vermek	Türkü söylemek
Can vermek	Canına kıymak
Ziyaret etmek	Araya girmek
Ağzı dili kurumak	Dikkat çekmek
Zorunda kalmak	Yenilik yapmak
Hayata gözlerini yummak	Cahil kalmak
Ne olursa olsun	Yabancı gelmek
Umuda kapılmak	Çıtı çıkmamak
Yollara düşmek	İsrar etmek

B2

Ünite 1	
Teşvik etmek (4)	Karar almak (4)
Ders almak (3)	Harekete geçmek (3)
Önüme geçmek (2)	Bir araya gelmek (2)
Kanat çırpma (2)	Zaman geçirmek (2)
Vakit geçirmek (2)	Elde etmek (2)
Ortaya koymak	Peşinde koşmak
Göbeği çıkmak	Saçına ak düşmek
Keyfi yerinde olmak	Akıldan çıkarmak
Geri çevirmek	Yol açmak
Karar vermek	Pes etmek
Hazırlıklı olmak	Fırsatı kaçırmak
Adım atmak	Kilo almak
Şüphe etmek	Kan ter içinde
İlham vermek	Yuva kurmak
Elde etmek	Gözden çıkarmak
İşine bak!	Hayal kurmak
Güçlük çekmek	Yer almak
Yer değiştirmek	Gözlerine inanamamak
Hayata geçirmek	Derece almak
Yola çıkmak	Katkıda bulunmak
Eğitim vermek	Ders vermek
Yer vermek	Kabul görmek
Emek vermek	Titizlik göstermek

Başına geçmek	Şekil vermek
Ünite 2	
Değer vermek (5)	Karar vermek (2)
Geri dönmek (2)	Sözünde durmak (2)
Tepki göstermek (2)	İyiliği dokunmak (2)
Karar almak (2)	Haklı çıkmak
İleri gitmek	İkinci plana düşmek
Zincire vurmak	Affını dilemek
Ortaya çıkmak	Zarar vermek
Öç almak	Sesini çıkarmamak
Yola çıkmak	Tan yeri ağarmak
Zamanı geçirmek	Darağacına çekmek
Göz göze gelmek	Ders vermek
Araya almak	Not almak
İlgi göstermek	Can yakmak
Surat asmak	Telefon etmek
Özür dilemek	Yüzü gülmek
Hoşça kal	Küçük görmek
Yok olmak	Ev alma komşu al (atasözü)
Komşu komşunun külüne muhtaçtır (atasözü)	Komşuda pişer bize de düşer (atasözü)
Yenik düşmek	Emanet etmek
Hor görmek	Fark etmek
Kabul görmek	Gücü yetmek
Ünite 3	
Ad vermek (5)	Ad koymak (3)
Uzak kalmak (3)	İzin almak (2)
Canını sıkmak (2)	Razı olmak (2)
Umurumda değil (2)	Akla gelmek (2)
Özür dilemek (2)	Güneş açmak
Telefon etmek	Dile getirmek
Dolanıp durmak	Halden anlamak
Ayakta kalmak	İştahı olmak
Üstüne gitmek	Örnek olmak
Tat almak	Anlam vermek
Çocuk kalmak	Göz göze gelmek
Öyle gelmek	Hayal kurmak
Sona ermek	Görev almak
Bir araya gelmek	Fotoğraf çekmek
Umutsuzluğa kapılmak	Kimi kimsesi olmamak
Hâl hatır sormak	Elde etmek
Allahın hikmeti	Ziyaret etmek
Sözünü tutmak	El atmak
Yoksun olmak	Bir araya gelmek
Elini eteğini çekmek	Elinden kurtulmak
Ortaya çıkmak	Fikir vermek
Davet etmek	Abdest almak
Kamet getirmek	Ekmek aslanın ağzında (2) (atasözü)

Ünite 4	
Kilo vermek (5)	Komaya girmek (3)
Kilo almak (2)	Uzak durmak (2)
Yol açmak (2)	Elinden geleni yapmak (2)
Ortaya çıkmak (2)	İdare etmek
Ortaya koymak	Fark etmek
Bir araya gelmek	Servis yapmak
Afiyet olsun	Ölçüyü kaçırmak
... haline gelmek	Hastaneye kaldırmak
Sonuç almak	Meslek edinmek
Neden olmak	Maruz bırakmak
Tabi tutmak	Misafir umduğunu değil bulduğunu yer (2) (atasözü)
Geri çevirmek	Uzak durmak
Değer vermek	Yer almak
Dikkat çekmek	
Ünite 5	
Yola çıkmak (2)	Vakit geçirmek
Farkına varmak	Kendinde toplamak
Gözler önüne sermek	Gücünü yetmek
Keyfini çıkarmak	Çiçek açmak
Kulak vermek	Yürüyüşe çıkmak
Tadına doyum olmamak	Var olmak
Bir elmanın yarısı o yarısı bu	Sürpriz yapmak
Hoşa gitmek	İletişim kurmak
Yerine getirmek	Faydalı olmak
Dünyaya gelmek	Yerine geçmek
Saygı duymak	Fark etmek
Söze başlamak	Bir baştan bir başa
Münasip görmek	Sırtını sıvazlamak
Şüphe yok	Haber almak
Haber vermek	Sipariş vermek
Tadını çıkarmak	Kulak misafiri olmak
Yiyip bitirmek	Silip süpürmek
Ne iyi!	Geri dönmek
Dile getirmek	Mesaj vermek
Sararıp solmak	
Ünite 6	
Meydana gelmek (6)	Şimşek çakmak (3)
Ortaya çıkmak (2)	Neden olmak (4)
Tarihe geçmek (2)	Yol almak (2)
Yol açmak (2)	Haritadan silinmek
Zarar görmek	... halini almak
Tura çıkmak	Yola çıkmak
Rekor kırmak	İhtiyaç duymak
Kendini dışarı atmak	İnfilak etmek
Kıyıya çıkmak	Alev almak

Başına (...) gelmek	Uzak durmak
Karar vermek	Kaza atlatmak
Son bulmak	Şansı dönmek
Görev almak	Başına talih kuşu konmak
Bel bağlamak	Mesken tutmak
İflas etmek	İlham olmak
Çaba göstermek	
Ünite 7	
Üzerinde durmak	Başında olmak
Ortadan kalkmak	Eğitim almak
Tabi tutmak	Zevk almak
Gözden geçirmek	Zorunda olmak
Ağzından dökülmek	Sabaha kadar
Başına geçmek	İdare etmek
Yüze vurmak	Tatmin etmek
Başını dinlemek	Var olmak
Telef olmak	Sevk etmek
Ünite 8	
Özen göstermek (2)	El üstünde tutmak
Müsaade etmek	Geri çevirmek
Konuk olmak	Kusura bakmamak
İyi etmek	Zahmet olmak
Darısı ...başına	Eline sağlık
Ziyade olsun	Fal bakmak
Sağlıcakla kal	İmza vermek
Ayakta tutmak	Bir araya gelmek
Vakit geçirmek	Türkü söylemek
Örnek olmak	Var olmak
Vakti gelmek	

C1

Ünite 1	
Kilo vermek (2)	Tepki vermek (2)
Son bulmak (2)	Yer vermek (2)
Ad vermek	Yer almak (2)
Dereceye girmek	Emanet etmek
Ziyaret etmek	Not almak
Tedbir almak	Sonuç almak
Gol atmak	Elde etmek
İcat etmek	Yerini tutmak
Kriz geçirmek	Elden ele geçmek
Perhiz yapmak	Ortaya çıkmak
Karar vermek	Rol oynamak
Var olmak	
Ünite 2	
Ortaya çıkmak (5)	Neden olmak (5)
Yer almak (4)	Dikkat çekmek (2)
Yol açmak	Yol almak

Ad almak	El değiştirmek
Hizmete girmek	İvme kazanmak
Ad vermek	Dile getirmek
Karar vermek	Yer vermek
Zaman kazanmak	Yer değiştirmek
Akla gelmek	Dikkate almak
Tersine çevirmek	Zarar vermek
Maruz kalmak	Gözler önüne sermek
Davet etmek	
Ünite 3	
Kalp kırmak (2)	Kendini bilmek (2)
Yol açmak (2)	Sır saklamak
Layık görmek	Zarar vermek
Gizli tutmak	Ziyaret etmek
Hâl hatır sormak	Rıza göstermek
Dalıp gitmek	Dillere destan olmak
Yer almak	Bir köşeye koymak
Uygun görmek	Peşinde olmak
Not etmek	Dünyaya gelmek
Faydalı olmak	Süzgeçten geçirmek
Fotoğraf çekmek	Yolcu etmek
Gözü ilişmek	Not almak
Ebediyete intikal etmek	Gönlünden geçirmek
Haber vermek	Sınıfta kalmak
Can yakmak	Küçük düşürmek
Yara açmak	Şeytan görsün yüzünü
Bucak bucak kaçmak	Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır (atasözü)
Gönül yıkmak	Çiçek açmak
Kanat germek	Bir pula satmak
Var olmak	İstifini bozmamak
Sevgi beslemek	
Ünite 4	
Peşinden koşmak(5)	Meydana gelmek (5)
Meydana getirmek (4)	Yer değiştirmek (2)
Zarar vermek (2)	Neden olmak (2)
Yola çıkmak (2)	Önünü kesmek
Haber vermek	İmkân vermek
Ad almak	Hayran kalmak
Değer vermek	Elinden almak
Önüne çıkmak	Zorunda kalmak
Yok olmak	Peşine düşmek
Heyecan vermek	Tehdit etmek
Elde etmek	Ad vermek
Ünite 5	
Ortaya çıkmak(3)	Kaleme almak (2)
Yer almak (2)	Ders vermek (2)
Akla gelmek	Ortaya koymak
Temel atmak	Son vermek

Kendini vermek	Not tutmak
Gözden geçirmek	Örnek vermek
Ele geçmek	Adını taşımak
İlgi duymak	Yola çıkmak
Başına geçmek	Hüküm sürmek
Temel atmak	Adını taşımak
Şekil almak	
Ünite 6	
Ortaya koymak (6)	Ele almak (4)
Ortaya çıkmak (3)	Karar almak (2)
Yer almak (2)	Işık tutmak (2)
Anlamına gelmek (2)	Yer vermek (2)
Karar vermek	Bir araya gelmek (2)
Mazur görmek	Geri durmak
Masrafa girmek	Puan kazanmak
Yakınlık kurmak	Fark etmek
Yerinde olmak	Özen göstermek
İleri sürmek	Ders vermek
Dile getirmek	Karşılık vermek
Bağlı kalmak	Ziyaret etmek
Onuruna ...vermek	Fırsat bulmak
Sona ermek	
Ünite 7	
Yer almak (4)	Fark etmek (2)
Kırkı çıkmak (2)	Sınavdan geçmek (2)
Dokuz doğurmak (2)	Nazar değmek (2)
Kırk bir buçuk kere maşallah (2)	Kırk bir kere maşallah (2)
Kırk tarakta bezi olmak (2)	Kırk kapının ipini çekmek (2)
Kırk evin kedisi (2)	Kırk dereden su getirmek (2)
İmdada yetişmek (2)	Yok olmak
Er oyunu üçe kadar (atasözü)	Dokuz at bir kazığa bağlanmaz (2) (atasözü)
Güzellik ondur dokuzu dondur (2) (atasözü)	Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar (2) (atasözü)
Dikkatini çekmek	Yeri olmak
Saltanat sürmek	Oruç tutmak
Yoldan çıkmak	Zekât vermek
Çile doldurmak	Sözü edilmek
Yer tutmak	Baskı yapmak
Meydana gelmek	Ortaya çıkmak
Örnek vermek	Piyasaya çıkmak
Dile getirmek	Film çekmek
Değer vermek	Etkisini göstermek
Sürüp gelmek	Söküp atmak
Avucu kaşınmak	Yıldız kaymak
Kısmeti bağlanmak	Şimşek çakmak
Yıkım olmak	Kısmeti kapanmak
Ünite 8	
Ortaya koymak (6)	Karar vermek (3)

Anlamına gelmek (3)	Ortaya çıkmak (3)
Yargıya varmak (3)	Geri dönmek (2)
Ortaya çıkarmak (2)	Mümkün olmak
Not almak	Ne olursa olsun
Bir çatı altında	Rol oynamak
Başa çıkmak	Katkıda bulunmak
Uygun görmek	Meyve almak
Kaleme almak	Kriz geçirmek
Hayata gözlerini yummak	Nefes çekmek
Özen göstermek	Rahat etmek
Cesaret vermek	Ders almak
Modası geçmek	Hayal kurmak
Tırıs gitmek	Farkında olmak
Ele vermek	Elinin altında olmak
Elden ele dolaşmak	İmza atmak
Yola çıkmak	Elinde tutmak
İhtiyaç duymak	İletişim kurmak
Kabul görmek	Yerine getirmek
Olan biten	Ciddiye almak
Sinirlerine hâkim olmak	Tepki göstermek
Zorunda kalmak	Elinde bulunmak
Uzak durmak	... halini almak
Nefes almak	Neden olmak
Hazır olmak	Göze çarpmak
Eğitim almak	Başarı göstermek
Eğitim vermek	İlişki kurmak
Yoksun olmak	Zaman geçirmek
Yakından tanımak	Yer almak

Yukarıda verilen tablolar yedi iklim serisindeki ders kitaplarının her bir seviyesinde bulunan deyim ve atasözlerinin toplu birer listesidir. Ünitelere göre dağılımda her üniteye en çok bulunan deyimlere ilk sırada yer verilmiştir. Deyim ve atasözlerinin yanında parantez içinde verilen sayılar o kelime veya kelime gruplarının ünite içerisinde kaç defa kullanıldığına yönelik bilgiler vermektedir. Ayrıca metinlerde geçen atasözleri de tablolarda belirtilmiştir.

Etkinliklerde ve Okuma Metinlerinde Atasözü ve Deyim Kullanımı

3. Konuşalım.
Komşunun Kıymeti

Yandaki atasözlerinden hangileri metinde anlatılanlarla yakınlık göstermektedir. Bu atasözlerinin anlamlarını tartışınız.

Gülme komşuna gelir başına.
Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
Ev alma komşu al.
Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.
Kötü komşu insanı ev sahibi eder.
Hayır dile komşuna hayır gele başına.
Aç kurt bile komşusunu dalamaz.

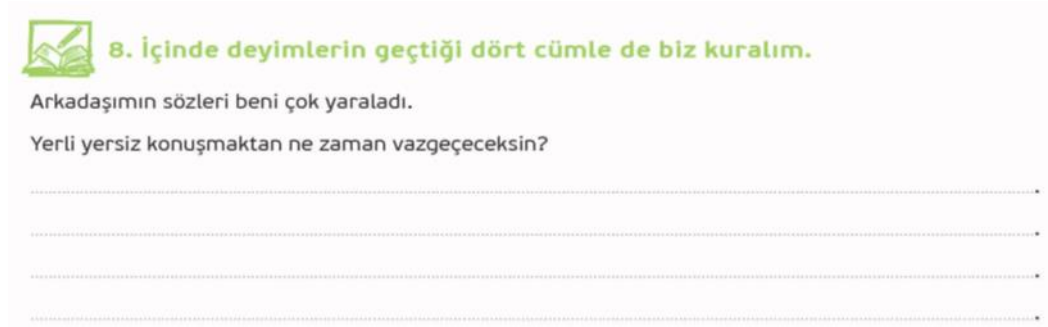
Şekil 1.

B2 seviyesinde bulunan konuşma etkinliği şekil 1’de belirtilmiştir. Bu etkinlikte geçen “Kötü komşu insanı ev sahibi eder.” sözü Türk Dil Kurumu Deyimler ve Atasözleri sözlüğünde “Kötü komşu insanı hacet sahibi eder.” şeklinde geçmektedir. Ayrıca yine TDK’ye göre “Hayır dile komşuna hayır gele başına” kullanımı yerine “Hayır söyle komşuna hayır çıksın karşına” kullanımı söz konusudur. Etkinlikte geçen “Aç kurt bile komşusunu dalamaz.” Sözü TDK’ye göre atasözü değildir.

Şekil 2.

B2 seviyesinde bulunan eşleştirme etkinliği şekil 2’de belirtilmiştir. Bu etkinlikte yer alan “kollamak”, “yerli yersiz”, “söz vermek”, “yaralamak”, “belli etmek”, “tedirgin olmak”, “yakınlaştırmak”, “haksızlık etmek” kullanımları deyim değildirler. Fakat etkinlik yönergesinde deyim olarak geçmektedirler.

Şekil 3.

B2 seviyesinde bulunan yazma etkinliği şekil 3’te belirtilmiştir. Bu etkinlikte de şekil 2’de yer alan “yaralamak ve yerli yersiz” kullanımları yeniden deyim olarak kullanılmıştır.

4. Konuşalım.
Aslan Payı

Aşağıdaki deyimlerin anlamını dinleme metnine göre açıklayınız. Siz de kendi dilinizin deyimlerinden örnekler veriniz.

- dört ayak üstüne düşmek
- aslan payını almak
- maymun iştahlı olmak
- koyun gibi davranmak

Şekil 4.

C1 seviyesinde bulunan konuşma etkinliği şekil 4'te belirtilmiştir. Deyim öğretimine yönelik bu etkinlikte yer alan “aslan payını almak”, “maymun iştahlı olmak”, “koyun gibi davranmak” sözleri deyim olarak belirtilmiştir fakat TDK'ye göre bu kullanımlar deyim değildirler.

7. Metinde hangi deyimler var? Bu deyimlerin anlamları neler?

1. adını taşımak:
2. ayaklanmak:
3. ayakta tutmak:
4. başına geçmek:
5. baş koymak:
6. baştan başa:
7. el atmak:
8. ele geçmek:
9. gözden geçirmek:
10. göz koymak:
11. gözü olmak:
12. hüküm sürmek:
13. hüküm vermek:
14. kendini vermek:
15. son şeklini vermek:
16. temel atmak:

Şekil 5.

C1 seviyesinde bulunan yazma etkinliği şekil 5'te belirtilmiştir. Deyim öğretimine yönelik olarak hazırlanmış bu etkinlikte “ayaklanmak”, “göz koymak”, “son şeklini vermek” kullanımları deyim değildir.

1. Aşağıdaki deyimleri anlamları ile eşleştiriniz.

panik olmak	bir olay dolayısıyla büyük bir korku ve telaş içinde umutsuzluğa düşmek
panik yaratmak	yaptığı bir işin yanlış veya uygunsuz sonuç verdiğini anlayarak üzülme
paniğe kapılmak	korku, dehşet uyandırmak

Şekil 6.

C1 seviyesinde bulunan eşleştirme etkinliği şekil 6'da belirtilmiştir. Etkinlikte deyim olarak verilen “panik olmak” sözü TDK'ye göre deyim değildir.

“Üç” sayısı atasözlerimizde ve deyimlerimizde, “er oyunu üçe kadar”, “üç nal ile bir ata kalmak”, “üç beşe bakmamak”, “üç aşağı beş yukarı”, “Balık ile misafir üç gün sonra kokmaya başlar.” biçiminde yer alır.

Şekil 7.

C1 seviyesinde bulunan bir okuma metninin bir kısmı şekil 7'de verilmiştir. Bu metinde deyim ve atasözleri olarak belirtilen “er oyunu üçe kadar”, “üç nal ile bir ata kalmak”, “üç beşe bakmamak”, “üç aşağı beş yukarı”, “balık ile misafir üç gün sonra kokmaya başlar.” Kullanımları deyim ve atasözleri değildirler.

Halk takviminde “Mart dokuzu” deyimini olarak görülen dokuz sayısı atasözleri ve deyimlerimizde de sıkça kullanılmıştır. Bunlardan bazıları:

“Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.”, “Dokuz ölç bir biç.”, “Güzellik ondur, dokuzu dondur.”, “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.”, “Dokuz ay karnında taşımak.”, “Dokuz doğurmak.”

Şekil 8.

C1 seviyesinde bulunan bir okuma metninin bir kısmı şekil 8’de verilmiştir. Bu metinde deyim ve atasözü olarak belirtilen “dokuz ölç bir biç” sözü TDK’ye göre “iki ölç bir biç” şeklindedir. Ayrıca yine metinde deyim olarak belirtilen “dokuz ay karnında taşımak”, “dokuz doğurmak” kullanımları deyim değildirler.

5. Okuyalım, yazalım.

Deyimler, Kalıp Sözcükler

Aşağıda dokuz sayısı ile ilgili deyim ve atasözleri ve kırk sayısı ile ilgili deyim ve kalıp sözler açıklamaları ile birlikte verilmiştir.

Bu deyim ve atasözlerinden de yararlanarak bir öykü ya da herhangi bir konu hakkında açıklama yazınız.

“Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.”, “Dokuz ölç bir biç.”, “Güzellik ondur, dokuzu dondur.”, “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.”, “Dokuz ay karnında taşımak.”, “Dokuz doğurmak.”

Bir işi yapmaktan vazgeçen ya da o işi yapmak istemeyen kişiye “Kırk dereden su getirdin.” denir. Zamanını kendi evinden çok başkalarının evinde geçirene “kırk evin kedisi” benzetmesi yapılır. Bir iş için çok kimseyle görüşülürse “kırk kapının ipini çekmek” deyimini kullanılır. Bir şeyin defalarca yapıldığını ifade etmek için yine

kırk sayısı imdada yetiştir. Bir kimsenin acınacak hâlde, güç koşullar altında olduğunu belirtmek için “Kırk öksüzle bir mağarada mı kaldı?” ya da eldeki paranın çok az olduğunu açıklamak için “kırk parasız”, “kırk param yok” gibi deyimler kullanılır. Birbirinden farklı birçok işle uğraşanlara “kırk tarakta bezi olmak”, bir zaman diliminin uzunluğunu belirtmek için “kırk yılda bir”, “kırk yıl”, “kırk saat”, “kırk yılın başı” gibi tanımlar kullanılmaktadır. Bir şeye nazar değmesin diye “kırk bir kere maşallah” ya da “kırk bir buçuk kere maşallah” deyimleri kullanılır.

Şekil 9.

C1 seviyesinde bulunan bir okuma metni şekil 10’da verilmiştir. Metinde deyim olarak belirtilen “kırk öksüzle bir mağarada kalmak”, “kırk parasız”, “kırk param yok” kullanımları deyim değildir.

Sonuç ve Tartışma ve Öneriler

“Bir ulusun yaşayış biçimi, inançları, gelenekleri, dünya görüşü, çeşitli nitelikleri ve hatta tarih boyunca bu toplumda meydana gelen çeşitli olaylar üzerinde hiçbir bilgimiz olmasa, yalnızca dil bilim incelemeleriyle, bu dilin sözvarlığının, söz hazinesinin derinliğine inerek

bütün bu konularda çok değerli bilgiler ve güvenilir ipuçları edinebiliriz” (Aksan, 2009: 65). Deyim ve atasözü dağarcığı bakımından Türkçe, dünya dilleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Toplumun kültürel yapısını yansıtan bu dilsel öğeler, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında sayısal ve seviyelere göre dağılım bakımından farklılık göstermektedir.

Kültür aktarımının en önemli yapı taşlarından olan deyim ve atasözlerinin dağılımının incelendiği bu çalışmada:

A1 seviyesinde 57 deyim

A2 seviyesinde 125 deyim 1 atasözü

B1 seviyesinde 174 deyim 1 atasözü

B2 seviyesinde 333 deyim 7 atasözü

C1 seviyesinde 340 deyim 8 atasözü kullanımı tespit edilmiştir.

Deyim ve atasözü kullanımının dil öğretimindeki yeri dikkate alındığında incelenen okuma metinlerinde toplam 1029 deyim ve 17 atasözü kullanımı tespit edilmiştir. Atasözü kullanımının az olmasının sebebi olarak atasözü kullanımına daha çok etkinliklerde yer verilmesi gösterilebilir. Deyim ve atasözü kullanımı açısından incelenen 5 kitapta deyim varlığı sayısı dikkat çekmekte iken set genelinde normal ve dengeli bir dağılım gözlenmektedir.

Çalışmanın temel ölçütünü Türk Dil Kurumunun Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü oluşturduğu düşünüldüğünde, kitaplarda bulunan etkinlik ve okuma metinlerinin büyük bölümünde atasözü ve deyim olarak ifade edilen kullanımların sözlükte atasözü veya deyim olarak bulunmadığı söylenebilir. Bu durum Türkçe öğrenen bireylerin atasözü veya deyimleri yanlış bir şekilde öğrenmelerine sebep olabilir.

İlgili alan yazın tarandığında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Atasözleri ve Deyimlerin Sıklık Analizi (Atagül, 2015) adlı çalışmada Türkiye’de ve yurtdışında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan en az iki yıl deneyime sahip 50 öğreticiye görüşleri sorularak sık kullandıkları atasözleri ve deyimler belirlenmiştir. Araştırmada 50 öğreticiden elde edilen atasözü ve deyimler sıralanarak ilk 150 atasözü ve ilk 150 deyim en sık kullanılanlar olarak belirlenmiştir. Belirlenen 150 deyimden 12’si, 150 atasözünden 6’sı Yedi İklim setinde de geçmesi dikkat çekici bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bunun dışında Mutlu’nun (2016) “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Benzer Atasözleri Ve Deyimlerin Önemi ve Polonyalılara Türkçe Öğretiminde Bunların Kullanımı” başlıklı çalışmasında öğrencilerden derlenen ve sözlükler yoluyla tespit edilen, Türkçe ile Lehçe arasında benzerlik arz eden atasözü ve deyimler, 60’i atasözü, 140’i deyim olmak üzere toplam 200 atasözü ve deyim olarak sınıflandırılmıştır. Mutlu’nun çalışmasına benzer araştırmalar yapılmasının Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi açısından farklı dil ve kültürler ile Türk dili ve kültürü arasındaki benzerlik ve farklılıkların bilincine varılarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine katkıları olabilir. Alan yazında konuyla ilgili dikkat çeken bir diğer çalışma ise Özkan’ın (2017) “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Türk Kültür Öğeleri Olarak Atasözleri ve Deyimler” başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada Gazi Üniversitesi, Yedi İklim ve Yeni Hitit Yabancılar Türkçe öğretim setlerindeki atasözü ve deyim varlığı tespit edilip karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada olduğu gibi Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan setler arası karşılaştırma çalışmalarının daha derinlikli veriler elde edilmesi ve bundan sonra hazırlanacak Türkçe öğretim setleri açısından yararlı sonuçlar

doğurabileceği söylenebilir. Bu çalışmanın araştırma alanıyla ilgili güncel veriler sunan Keray Dinçel ve Yavuz'un (2019) çalışmalarında ise şarkıların deyim ve atasözü öğretiminde kullanılması bağlamında yabancılara Türkçe deyim ve atasözü öğretiminde kullanılabilecek bir araç olduğu düşünülen Tarkan şarkılarının incelenip değerlendirildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde en sık kullanılan ders kitaplarından Yedi İklim Yabancılara Türkçe öğretimi setindeki atasözü ve deyimlerin sıklığı bağlamında değerlendirilmesi; ilgili alan yazın açısından önem arz etmektedir. Çünkü ilgili alan yazın taramaları, esasında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi setlerinde atasözleri ve deyimler üzerine yeterli sayı ve nitelikte çalışma bulunmadığını göstermektedir. Bu nedenle benzer çalışmalar yapılması yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi çalışmalarının daha nitelikli ve verimli olabilmesi bakımından önemlidir.

Tespit edilen bulgular bağlamında şu önerilerde bulunulabilir:

- Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerin atasözü ve deyimleri daha iyi kavramaları açısından Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi kitaplarında görsel anlatımın gücünden daha fazla yararlanılabilir.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi kitaplarında deyim ve atasözü öğretiminin belirli bir sistematik ve sıra gözetilerek gerçekleştirilmesi daha sağlıklı bir öğrenme ortamı sağlayabilir.
- Konuyla ilgili sıklık çalışmaları genişletilmeli ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için hazırlanan ders kitapları sıklık çalışmalarından elde edilen sonuçlar gözetilerek yeniden oluşturulmalıdır.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi kitaplarındaki atasözleri ve deyimler seçilirken somut anlamlı ve soyut anlamlı atasözü ve deyimlerin ünitelere dağılımı dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte öğrenilmesi daha kolay olan somut anlamlı deyim ve atasözlerine başlangıç seviyelerinde, soyut anlam taşıyanlara ise ilerleyen seviyelerde yer vermek öğrencilerin Türkçe öğrenirken kavrama sorunu yaşamamaları açısından da dikkate alınmalıdır.
- Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi kitapları aracılığıyla Türkçe öğrenen bireylerin deyim ve atasözlerini daha doğru öğrenmeleri bakımından metinlerde yer alan deyim ve atasözlerinin belirlenmesinde uzman ekiplerin çalışmaları sonunda oluşturulacak belirli bir ölçüt kullanılmasına ve deyim veya atasözü olmayan kelime gruplarının söz konusu ders kitaplarında deyim ve atasözü olarak sunulmamasına özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2009) Her Yönüyle Dil, TDK Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2000). Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atagül, Yılmaz, Y. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Atasözü ve Deyimlerin Sıklık Analizi. Turkish Studies. 10.7. 1021-1037
- Bulut, M. (2013). Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözü ve Deyimlerin Önemi. Turkish Studies.8.13.564
- Dinçel Keray, B. ve Savur, H. (2019). Yabancılara Türkçe Deyim ve Atasözü Öğretiminde Kullanılabilecek Bir Araç: Tarkan Şarkıları, International Journal of Language Academy Volume 7/1 March 2019 p. 39/55
- Elçin, Ş. (1986). Halk Edebiyatına Giriş, Ankara: Sevinç Matbaası.

- Ertuğrul, A. (2005).Yeni Müfredata Göre Edebi Kavramlar Sözlüğü, İstanbul: Zambak Yayınları.
- Kutlu, A. (2014). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültürün Araç Olarak Kullanımı: Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği (B1- B2 Seviyesi). Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi. 23.2.698.
- Mutlu, K. (2016). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Benzer Atasözü Ve Deyimlerin Önemi Ve Polonyalıları Türkçe Öğretiminde Bunların Kullanımı, Belleten, 64-2, 245-268
- Özkan, E. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Türk Kültür Öğeleri Olarak Atasözleri Ve Deyimler, Journal of Social and Humanities Sciences Research, Vol: 4 / Issue: 10, 295-300
- Tüm, G. (2010). Atasözlerinin Değişik Kültür ve Dilleri Anlamadaki Rolü. Turkish Studies, 5 (4), 663-678.
- www.tdk.gov.tr. "Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü" Erişim Tarihi: 03.03.2019
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yay., Ankara
- Yunus Emre Enstitüsü "Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti"